

4. Офіційний сайт ініціативи Комісії Європейського Союзу EUROPASS: [Електронний ресурс] Режим доступу:

http://europass.cedefop.europa.eu/europass/home/hornav/Introduction.cs?loc=en_GB

5. The Education System in Norway. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.spainexchange.com/guide/NO-education.htm>

6. Бернт Я. Ф. Университеты, колледжи и другие учебные заведения: диверсификация структур в высшем образовании (отчет о семинаре) / Я. Ф. Бернт // Высшее образование в Европе: Диверсификация структур высшего образования. — Том XIX. — № 4. — М., 1996. — С. 132—147.

7. Доклад о развитии человека 2010. Индекс развития человеческого потенциала. Статистическое приложение. — М., 2010. — 514 с.

8. Найденова Л. И. Конкурентоспособность регионального вуза / Л. И. Найденова // Педагогическое образование и наука. — 2009. — № 10 — С. 67—69.

9. Текст Болонської декларації та список країн, міністри освіти яких її підписали. [Електронний ресурс] Режим доступу:

<http://www.mon.gov.ua/main.php?query=education/higher/bolpr/boldeclr>

10. Экономические инновации [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://nrc/edu/ru/razd6/62.html>

Стаття подана до редакції 07.10.2011

УДК 332.146.2

Ю. О. Цибульська, здобувач, інженер
І кат. відділу проблем ринкової інфраструктури
та транскордонного співробітництва,
Інститут регіональних досліджень НАН України,
м. Львів, Україна

РОЛЬ МОНІТОРИНГУ ТРАНСКОРДОННИХ ПРОЄКТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ

Анотація. Відображено роль моніторингу транскордонних проєктів у підвищенні ефективності використання грантових коштів, спрямуванні коштів місцевих бюджетів і, відповідно, забезпеченні конкурентоспроможності регіонів. Виявлено перешкоди у запровадженні системи моніторингу в Україні. Розглянуто можливі варіанти організації моніторингу у регіонах України. Визначено функції структури, відповідальної за моніторинг транскордонних проєктів органу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: конкурентоспроможність регіону, транскордонний регіон, міжнародна технічна допомога, транскордонні проєкти, моніторинг проєктів.

АННОТАЦИЯ. Отображено роль мониторинга трансграничных проектов в повышении эффективности использования грантовых средств, направленности средств местных бюджетов и, соответственно, обеспечении конкурентоспособности регионов. Выявлено препятствия во внедрении системы мониторинга в Украине. Рассмотрены возможные варианты организации мониторинга в регионах Украины. Определено функции организации, ответственной за мониторинг трансграничных проектов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: конкурентоспособность региона, трансграничный регион, международная техническая помощь, трансграничные проекты, мониторинг проектов.

ABSTRACT. The role of cross-border projects' monitoring in increasing of the grant funds efficiency, local budgets targeting and ensuring of the regional competitiveness is represented. The obstacles in implementing of monitoring system in Ukraine are determined. Options of the Ukrainian regions monitoring organization are examined. Functions of responsible for cross-border projects monitoring authority are determined.

KEY WORDS: regional competitiveness, cross-border region, International technical assistance, cross-border projects, project monitoring.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими завданнями. Обмеженість в Україні внутрішньодержавних фінансових ресурсів, спрямованих на підвищення соціально-економічного розвитку регіонів, зменшення диспропорцій у розвитку прикордонних регіонів у порівнянні з суміжними, як внутрішніми, так і з іншого боку кордону, обумовлює пошук альтернативних чинників підвищення конкурентоспроможності за рахунок зовнішніх джерел фінансування. Передусім, такими джерелами є численні механізми зовнішньої допомоги Європейського Союзу, з-поміж яких можна виділити Європейський інструмент сусідства та партнерства, Європейський інструмент з демократії та прав людини, Інструмент співробітництва з питань розвитку, Інструмент стабільності, Інструмент співпраці в галузі ядерної безпеки тощо. Зазвичай обсяг фінансових надходжень із фондів Європейського Союзу на різноманітні проекти регіонального розвитку значно перевищує відповідні видатки з місцевих бюджетів та внутрішньодержавних фондів, хоча співфінансування є обов'язковою умовою залучення зовнішніх фінансових ресурсів.

З метою забезпечення конкурентних переваг вищого порядку з використанням при цьому всіх можливостей співробітництва як на міжрегіональному, транскордонному, так і на міждержавному рівнях ефективного впровадження інновацій у регіонах, оптимі-

зації розвитку інфраструктури, необхідно сприяти підвищенню ефективності залучення коштів міжнародної та національної фінансової допомоги. Першочергово виникає потреба у вдосконаленні процесу моніторингу залучення коштів та механізмів їх співфінансування для реалізації цілей відповідних регіональних інноваційних стратегій.

Аналіз останніх публікацій. Окремі теоретичні та прикладні аспекти міжнародної технічної допомоги як чинника підвищення конкурентоспроможності територій розглядають у своїх працях закордонні та вітчизняні вчені: С. Браун, Дж. Вілсон, Дж. Вулфенсон, С. Делл, Дж. Сакс, І. Бураковський, В. Гальчинський, В. Геєць, З. Луцишин, С. Мочерний, Н. Мікула, В. Новицький, О. Плотніков, А. Рум'янцева, В. Сіденко, А. Філіпенко, Т. Шемет, В. Нанівська, Т. Липова та ін. Однак питання вдосконалення процесу залучення коштів за рахунок налагодження процесу моніторингу проєктів міжнародної технічної допомоги, як на транскордонному, так і локальному рівнях, залишається поза увагою.

Метою дослідження є визначення ролі та переваг моніторингу проєктів, у тому числі і транскордонних, у підвищенні конкурентоспроможності регіонів України та виявлення можливостей щодо побудови оптимальної моделі його організації.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі міжнародна технічна допомога, тобто ресурси, які надаються донорами на безоплатній основі для здійснення програм та проєктів з метою проведення реформ і реалізації програм соціально-економічного розвитку [5], надається Україні та її регіонам на підставі більш ніж 40 міжнародних договорів з питань технічного та фінансового співробітництва для реалізації в Україні відповідних проєктів. Загалом в Україні на даний час реалізується близько 172 таких проєктів, донорами яких є 10 країн світу, а також ЄС, МБРР, ЄБРР, ООН та МАГАТЕ [2]. При цьому найбільшим донором такої допомоги в Україні є Європейський Союз, на який припадає 68 проєктів (близько 40 %). Окрім того наша держава є реципієнтом коштів за 51 проєктом зі Сполучених Штатів Америки, 15 — з ЄБРР та 8 — з Канади. Все більше зростає частка проєктів, спрямованих на вирішення проблем у транскордонному просторі. Основними формами залучення міжнародної технічної допомоги, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги», може бути: будь-яке майно, необхідне для забезпечення виконання завдань проєктів (програм), яке ввозиться або набувається в Україні; ро-

боти і послуги; права інтелектуальної власності; фінансові ресурси (гранти) у національній чи іноземній валюті; інші ресурси, не заборонені законодавством, у тому числі стипендії [3]. Реципієнтами коштів на виконання проектів найчастіше виступають громадські організації, які функціонують у прикордонні.

Зважаючи на значну кількість потенційних реципієнтів у кожному регіоні України донорів та форм, у яких може відбуватись надання допомоги, виникають труднощі у обліку і групуванні всіх реалізованих проектів міжнародної технічної допомоги та, відповідно, виявленні їх впливу на конкурентоспроможність регіону. Підвищення конкурентоспроможності регіону могло б досягатись за вільного доступу всіх суб'єктів програмної діяльності до інформації про можливості залучення. Тому особливої ваги набуває питання розробки системи яка б узагальнювала інформацію щодо спрямованості реалізованих проектів, їх результатів та впливу на конкурентоспроможність регіону, вільних коштів для співфінансування відповідно до стратегій регіонального розвитку тощо. Формування такої системи моніторингу міжнародної технічної допомоги повинно здійснюватись на регіональному рівні, а форма її реалізації може визначатись кожною місцевою владою індивідуально. Хоча максимального результату можна би було досягнути впровадивши уніфіковану систему моніторингу у всіх регіонах України.

У цілому при формуванні системи моніторингу необхідно дати відповіді на такі 2 ключові питання:

1. що необхідно моніторити?
2. хто має здійснювати моніторинг?

Насамперед необхідно зрозуміти, яке значення вкладається в поняття «моніторингу» з метою обрання найдоцільнішого трактування у випадку з моніторингом транскордонних проектів.

Так, можна виділити: моніторинг ситуації — передбачає регулярний збір та аналіз інформації щодо поточного стану об'єкту та фіксування будь-яких змін у державній політиці, інституційних змін, соціально-економічного розвитку окремого регіону і моніторинг процесу — аналіз ситуації безпосередньо у сфері зацікавлення, у даному випадку транскордонних проектах, що реалізувались, реалізуються чи планують реалізуватись у області [4].

Безперечно, для прийняття комплексних і обґрунтованих рішень важливою є комбінація моніторингу ситуації та моніторингу процесу для забезпечення впровадження проектів відповідно до державної політики, пріоритетів стратегій місцевого та регіонального розвитку.

Основною перешкодою у запровадженні системи моніторингу в Україні є відсутність розуміння його ролі всіма учасниками програмного процесу. Так, при залученні організацій що реалізують проекти до формування бази даних і впровадження системи моніторингу важливо наголошувати на перевагах постійного моніторингу:

- доступ до інформації щодо всіх програм, проектів, фондів, що, відповідно, надасть можливість здійснювати пошук потенційних партнерів;
- доступ до даних щодо успішного досвіду написання проектів, коректного формулювання та обґрунтування запитів на фінансування;
- забезпечить формування спільного бачення щодо розвитку регіону, ключових пріоритетів його розвитку як зі сторони влади, так і громадськості, з можливістю його взаємоузгодження та коригування;
- дозволяє визначити найефективніші способи реалізації проектів;
- забезпечить підвищення рівня довіри громадськості до програм міжнародної технічної допомоги, завдяки оприлюдненню інформації про результати проектів;
- дасть можливість виявити проблемні специфічні сфери регіонального розвитку, що потребують особливої уваги при написанні проектів.

Науковцями Інституту регіональних досліджень було здійснено експертне опитування багатьох громадських організацій Закарпатської області, результати якого дозволили зробити висновки щодо перешкод у запровадженні системи моніторингу в Україні. Так, часто суб'єкти, що реалізують транскордонні проекти, хоча і проводять регулярну оцінку власних результатів, що передбачено умовами програм технічної допомоги Європейського Союзу та інших фондів-донорів, але не усвідомлюють важливості проведення зведеного моніторингу ситуації у області та по державі в цілому. Вони при цьому апелюють ризиками від поширення інформації по проектах, найсуттєвішими побоюваннями є імовірність зростання конкуренції у цій сфері при подальших поданнях на конкурси та фінансові ризики. Це дещо недалекоглядний і обмежений погляд на справи, оскільки широкий доступ до інформації хоч і породить конкуренцію, однак дозволить значно підвищити якість проектів, їх вклад у розвиток регіону, дозволить суміщати досягнення власних цілей з поточними пріоритетами регіону, а також дозволить аналізувати досвід реалізованих проє-

ктів, їх переваги, недоліки та удосконалити процес написання майбутніх проектів, розширить світогляд на значну кількість проблем, як проектного, так і регіонального масштабу.

Складним та неоднозначним є питання щодо того, хто має здійснювати моніторинг. Причому на сучасному етапі розвитку транскордонного співробітництва неоднозначність проявляється вже з національного рівня: в Україні спостерігається деякий конфлікт інтересів у розподілі повноважень між двома міністерствами. Так, процедура моніторингу функціонування програм Європейського інструменту сусідства та партнерства є одним з повноважень Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, тоді як координація інформаційного забезпечення транскордонного співробітництва із застосуванням відповідних інформаційних технологій здійснюється Міністерством регіонального розвитку та житлово-комунального господарства на підставі здійснення ним функцій управління регіональною розбудовою, просторовим розвитком територій та містобудуванням, визначених законодавством України. Прагнення тримати питання програм Європейського інструменту сусідства та партнерства під своїм контролем можна пояснити небажанням Міністерства економічного розвитку і торгівлі України делегувати у регіони можливість розпоряджатися фінансами.

Необхідною є передача повноважень щодо моніторингу програм Європейського інструменту сусідства та партнерства за участю України у відання Міністерства регіонального розвитку та житлово-комунального господарства, зокрема управління інноваційно-інвестиційного розвитку (пропонується створити дане управління з метою забезпечення реалізації проектів через інноваційний підходи, ширшого доступу до залучення інвестицій від зовнішніх та внутрішніх інвесторів, здійснення промоції регіонів та здійснення координації з існуючими стратегіями та програмами). Діяльність повинна здійснюватись у тісній співпраці з наявним Департаментом регіонального розвитку при Міністерстві економіки України, ключовою роллю якого є здійснення моніторингу та оцінювання реалізації пріоритетів регіональної політики та з, безпосередньо, відділом моніторингу розвитку регіонів, який вирішує завдання, насамперед, аналізу тенденцій соціально-економічного розвитку регіонів.

Розглянемо тепер можливі варіанти організації моніторингу безпосередньо у регіонах. Його можуть здійснювати:

- 1) обласні державні адміністрації та відповідальні за транскордонне співробітництво управління.

У Закарпатській області, наприклад, це може бути Управління з питань європейської інтеграції, зовнішньоекономічних зв'язків та туризму. При цьому безпосередньо моніторинг може здійснювати спеціально створений комітет. Перевагою цього варіанту є значне спрощення у зборі необхідної інформації, оскільки інформація про реєстрацію у Міністерстві економіки транскордонних проєктів проходить через дану структуру. Розуміння поточної ситуації у регіоні та стратегічного курсу даною структурою також відіграє суттєву роль. Перешкодою є лише обмеженість ресурсів: як фінансових, так і кадрових;

2) головні управління статистики у областях.

Управління володіють належною інформаційною базою щодо поточного стану та тенденцій розвитку регіонів. На даному етапі вже проводить деякий збір інформації щодо проєктів що реалізуються. За умови створення відповідного комітету можливе розширення їх повноважень. Однак суттєвим недоліком може бути спротив організацій, що реалізують проєкти щодо необхідності здачі додаткових формалізованих даних;

3) передача цих повноважень Агентствам регіонального розвитку, як комунальним підприємствам, що фінансуються з державного бюджету як комунальні підприємства.

Незважаючи на безперечні переваги у розумінні потреб регіону та специфіки його розвитку, це може знову ж таки викликати спротив організацій, оскільки моніторинг здійснюватиме по факту «конкурент»;

4. створення спеціальної громадської організації, яка фінансуватиметься за рахунок членських внесків організацій-учасників.

Метою її діяльності буде проведення систематичного моніторингу, розповсюдження набутого досвіду та моделювання розвитку пріоритетних для регіону напрямів. Дана структура являтиметься проміжною ланкою між мережею громадських ініціатив та владною вертикаллю.

Оптимальним, на нашу думку, є останній варіант організації моніторингу у регіоні, коли обов'язки моніторингу покладаються на спеціально створену організацію. Тим більше, що перші кроки в цьому напрямку вже зроблені у Закарпатській області, де в січні 2011 року за ініціативи КП «Агенція місцевого розвитку Виноградівщини» було засновано Закарпатську обласну громадську організацію ГАРТ («Громадська асоціація розвитку територій»), що об'єднує вже представників з 9 районів Закарпаття із 13 [1]. Діяльність організації буде направлена на вирішення проблем розвитку громад у тісній співпраці з органами виконавчої влади. На на-

ціональному рівні передбачається тісна співпраця з Міністерством регіонального розвитку та житлово-комунального господарства через представництво в Інституті регіональних уповноважених.

Однак, який би шлях не обрала обласна державна адміністрація конкретного регіону, відповідальний орган повинен виконувати такі функції:

1. сприяти досягненню взаємоузгодженості реалізації проектів у різні часові періоди і з різними джерелами фінансування з регіональними, державними та загальноєвропейськими пріоритетами;

2. акумулювати в себе інформацію щодо:

- вже реалізованих проектів (включаючи інформаційні матеріали та видання по проектах);

- проектів що реалізуються на даний час;

- перелік всеможливих донорів, як зі сторони ЄС, так і вітчизняних;

- зміст офіційних документів у сфері регіональної політики;

- опис транскордонних регіонів.

Уся зазначена інформація повинна розміщуватись на сайті у вільному доступі, бути згрупована відповідно до пріоритетних напрямів. При цьому повинна бути передбачена можливість пошуку партнерів у транскордонному просторі з різноманітних проблемних питань. Органи виконавчої влади можуть регулювати русло поданих проектів по напрямках відповідно до визначених заздалегідь пріоритетів та оприлюднення можливостей щодо їх співфінансування, таким чином виступаючи і як партнер.

Висновки та перспективні напрями дослідження. Відсутність повної і достовірної інформації про поточний стан життєдіяльності транскордонних регіонів, найупливовіших гравців у цій сфері та найуспішніші проекти, унеможлиблює залучення додаткових коштів на співфінансування проектів, навіть потенційно якісних і корисних для розвитку регіону. Впровадження систематичного і комплексного моніторингу транскордонних проектів на основі, наприклад, спеціально створеної організації, сприятиме підвищенню ефективності реалізації транскордонних проектів, оптимізації процесу виділення фінансових ресурсів з обласного і місцевих бюджетів на їх виконання, що в кінцевому підсумку приведе до підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів. Перспективним є подальше ґрунтовне дослідження діючих у країнах Європейського Союзу механізмів моніторингу коштів фінансової допомоги.

Література

1. Обласна конференція на підтримку розвитку територіальних громад [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Виноградівської районної ради. — Доступ з:

http://rajrada.sevlush.net/index.php?option=com_content&task=view&id=1183&Itemid=30

2. Огляд надання Україні міжнародної технічної допомоги [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Мережі експертів у сфері розробки та менеджменту євроінтеграційних проектів. — Доступ з:

<http://www.eufunds.in.ua/istoriya-tehnichnoji-dopomohy/ohlyad-nadannya-ukrajini-mizhnarodnoji-tehnichnoji-dopomohy>

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 153 «Про створення єдиної системи залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги» // Урядовий кур'єр. — № 53 від 20.03.2002.

4. Посібник з моніторингу та оцінювання програм регіонального розвитку / Лендвел М., Винницький Б., Ратейчак Ю., Санжаровський І.; За ред. Санжаровського І., Полянського Ю. — К.: К.І.С., 2007. — 80 с.

5. Указ Президента України від 01.06.1999 р. № 596/1999 «Про міжнародну технічну допомогу».

Стаття подана до редакції 20.10.2011

УДК 339.5

О. С. Чепіжко, аспір. кафедри міжнародної торгівлі,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

УКРАЇНА У ГЛОБАЛЬНІЙ ТОРГОВЕЛЬНІЙ СИСТЕМІ: СФЕРА ПОСЛУГ

АНОТАЦІЯ. У статті висвітлено сучасний стан та особливості розвитку галузі послуг у глобальній торговельній системі, проаналізовано особливості торгівлі послугами в Україні та визначено місце України у світовій торгівлі послугами, обґрунтовано необхідність подальшого розвитку галузі послуг країни для економічного розвитку та інтеграції в сучасне глобалізоване середовище.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: торгівля послугами, Світова організація торгівлі (СОТ), Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС), експорт, імпорт, регулювання, глобальна торговельна система, світовий ринок, національна економіка, глобалізація.

АННОТАЦИЯ. В статье освещено современное состояние и особенности развития отрасли услуг в глобальной торговой системе,